

KANNANOTTO T&K-RAHOITUSSUUNNITELMA- LUONNOKSEEN

Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskus -konsortio, johon kuuluvat Yhteiskunnallisten yritysten liitto ARVO ry, Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy, Kuntoutussäätiö sr, Osuustoimintakeskus Pellervo ry, Silta-Valmennusyhdistys ry ja Vates-säätiö sr, lausuu kannanottonaan parlamentaarisen työryhmän T&K-rahoitussuunnitelmaluonnokseen seuraavaa.

1. TKI-järjestelmä ja T&K-rahoitus

Kommentit lukuun 2.

T&K-rahoitussuunnitelman luonnoksessa todetaan, että suunnitelman laatinut parlamentaarinen TKI-työryhmä on tarkasteluissaan keskittynyt TKI-järjestelmään ja T&K-rahoitukseen. Järjestelmälähtöisellä lähestymistavalla on vahvuutensa suomalaisen tiede- ja innovaatiopolitiikan kehityksessä. Sillä on voitu lisätä ymmärrystä innovaatioiden synnystä ja leviämisestä, kuten Tarmo Lemola vuonna 2021 tekemässään analyysissa toteaa.

Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskus (YYO) painottaa, että haasteena järjestelmäperusteisessa lähestymistavassa on kuitenkin, että se helposti sivuuttaa tai jättää liian vähälle huomiolle talouskasvun moninaiset vaikutukset. Näistä osa on luonteeltaan kielteisiä, kuten esimerkiksi talouskasvun vaikutus ilmaston lämpenemiseen ja muihin ympäristöongelmiin. Talouskasvusta huolimatta syrjäytymisen ja osattomuuden ongelmat eivät ole hävinneet, ja mielenterveyden häiriöiden kasvusta on raportoitu monissa länsimaissa.

Edelleen järjestelmälähtöisyyden ongelmana on, että se sulkee ulkopuolelleen monia innovaatiotoiminnan kannalta tärkeitä toimijoita. Näitä Suomessa ovat erityisesti kansalaisyhteiskunnan toimijat – yleishyödylliset järjestöt, säätiöt ja vapaat kansalaisliikehdinnät (ns. neljännen sektorin toimijat).

Sosiaalisen innovaatiotoiminnan kansainvälisessä vertailussa vuodelta 2016 kansalaisyhteiskunnan vahvuus ja kyky innovoida hyvinvointiyhteiskunnan rakenteissa nähtiin keskeisimpinä sosiaalisen innovaatiotoiminnan menestystekijöinä Pohjoismaissa.

Innovaatiojärjestelmään perustuvassa tarkastelussa painottuvat yritysten kaupallisin perustein kehittämät ja valmistamat tuotteet sekä palvelut, eli perinteinen tuotekehitys. Sosiaalisen innovaatiotoiminnan peruspäämääränä on kehittää ratkaisuja yhteiskunnallisiin ja yhteisöllisiin ongelmiin. Kaupalliset ja liiketoiminnalliset tavoitteet eivät ole ensisijaisia tai niitä ei välttämättä tavoitella lainkaan, ainakaan suorina välittöminä hyötyinä. Sosiaaliseen innovaatiotoimintaan liittyy avoimuus ja avoin jakaminen, demokraattisuus sekä mahdollisimman laaja levittäminen ja hyödyntäminen.

YYO tuo esiin myös sen, ettei järjestelmälähtöisessä lähestymistavassa kyetä huomioimaan yhteiskunnallisten yritysten erityispiirteitä, joita ovat missiolähtöisyys ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus, rajoitettu voitonjako sekä toiminnan avoimuus ja läpinäkyvyys.

T&K-rahoitussuunnitelmassa on joitakin osioita, joissa TKI-järjestelmän piiriin katsotaan kuuluviksi myös sosiaaliset innovaatiot ja kansalaisyhteiskunnan toimijat. Yhteiskunnallisista yrityksistä ei suunnitelmassa ole mainintoja. Monessa kohdin maininnat järjestöistä ja sosiaalisista innovaatioista kuitenkin puuttuvat. Olemme eritelleet näitä kohtia yksityiskohtaisemmin myöhemmin kannanotossamme. YYO pitää merkittävänä haasteena myös sitä, että strategisista linjauksista puuttuvat pitkälti järjestöjä sekä sosiaalisen innovaatiotoiminnan ja laaja-alaisen yhteistyön toteuttamista koskevat linjaukset.

YYO painottaa, että **olennaista TKI-järjestelmän kehittämisessä sekä muuttuvassa innovaatiopolitiikassa on, että yhteistyö ja verkostot uudistuvat entistä monialaisemmiksi ja laaja-alaisemmiksi.**

T&K-rahoitussuunnitelmaluonnoksessa verkostojen kehittäminen painottuu kuitenkin perinteisiin TKI-järjestelmän toimijoihin, yliopistoihin ja tutkimusorganisaatioihin ja yrityksiin. Linjausluonnos verkostoitumisen osalta (kohta 4.3.) jättää epäselväksi, miten tutkimuslähtöistä yhteiskehittämistä ja sosiaalisten innovaatioiden kehittämistä verkostomaisesti voidaan edistää sekä mikä T&K-rahoituksen rooli tässä tulee olemaan.

Suomessa ei ole vakiintunutta kansallista käsitteistöä sosiaaliselle innovaatiotoiminnalle, eikä sosiaalisen innovaatiotoiminnan edistäminen pääsääntöisesti näy kansallisen TKI-rahoituksen suunnitelmassa ja politiikkadokumenteissa. Poikkeuksen muodostaa kansallinen ESR-ohjelma, jossa on sosiaaliseen innovaatiotoimintaan kohdentuvaa rahoitusta mm. lastensuojeluun ja yhteisötalouden kehittämiseen.

YYO painottaa **sosiaalisen innovaatiotoiminnan yhtenäisen käsitteistön tärkeyttä**. T&K-rahoitussuunnitelmaluonnos sisältää TKI-järjestelmän suoriutumisen kuvauksia mutta näihin tarvitaan myös vähintään viitteet sosiaalisen innovaatiotoiminnan laajuuteen ja tuloksiin. **YYO esittää, että sosiaalista innovaatiotoimintaa aletaan tilastoida, mitata ja seurata**. Kansainväliset sosiaalisen innovaatiotoiminnan vertailut antavat tähän pohjaa.

YYO pitää osiota 2.2. erittäin keskeisenä T&K-rahoitussuunnitelmassa. YYO korostaa, **että muuttuvien tutkimus- ja innovaatiopolitiikan linjausten tulee näkyä myös T&K-rahoituksessa, rahoituksen kohdentumisessa ja keinoissa, joilla TKI-toimintaa ohjataan ja suunnataan**. YYO esittää kokoavasti, että suunnitelmaa täydennetään seuraavasti:

1. Muuttuvan innovaatiopolitiikan lähtökohdat näkyvät rahoituksen lisäksi myös strategisissa linjauksissa ja keinovalikoimassa.
2. Strategisissa linjauksissa ja keinoissa näkyvät innovaatiotoiminnan kannalta kaikkien keskeisten toimijoiden verkostoitumisen ja yhteistyön edistäminen, mukaan lukien järjestöt ja kansalaisyhteiskunta.
3. Innovaatiotoiminnassa nähdään sosiaalisen innovoinnin ja kansalaisyhteiskunnan rooli ja merkitys sekä yhteiskunnalliset yritykset.
4. Suomessa käynnistetään kunnianhimoisia, toimialat läpileikkaavia, strategisia ja missiolähtöisiä TKI-ohjelmia, joiden toteuttamisessa ovat mukana kaikki relevantit innovaatiotoimijat, myös kansalaisyhteiskunta. Kaikissa näissä linjauksissa ja keinoissa sosiaaliset innovaatiot näkyvät tasapainoisesti teknologisten innovaatioiden rinnalla.

2. Valtion T&K-rahoituksen lisääminen

Kommentit lukuun 3.

T&K-rahoitus on keskeinen TKI-politiikan toteuttamisen väline. YYO pitää erinomaisena saavutuksena sitä, että Suomessa on kansallisesti sitouduttu T&K-rahoituksen kasvattamiseen neljään prosenttiin BKT:stä. Rahoituksessa tulisi huomioida myös järjestöille ja koko kansalaisyhteiskunnalle suunnattava TKI-rahoitus.

YYO painottaa, että **rahoitusta koskevien linjausten rinnalla on välttämätöntä luoda tavoitteita myös tiede- ja innovaatiopolitiikan sisällölliselle uudistumiselle**. Olemme tuoneet sisällöllisiä lisäyksiä esille 2. lukuun kohdistuvissa kommentteissamme.

YYO pitää tärkeänä, että **TK-rahoitusta kohdennetaan tasapainoisesti myös sosiaalisten innovaatioiden tutkimukseen, kehittämiseen, kaupallistamiseen ja skaalaamiseen**. Teknologiset ja sosiaaliset innovaatiot eivät kilpaile toisiaan vastaan vaan liittyvät toisiinsa. Lähes aina teknologisen innovaation käyttöönotto edellyttää muutoksia sosiaalisissa suhteissa ja vuorovaikutuksessa. Näistä muutoksista osa kehittyy sosiaalisiksi innovaatioiksi.

3. TKI-järjestelmän johtaminen ja ohjaus

Kommentit lukuun 4.1.

YYO pitää erinomaisena luonnoksessa asetettuja kestävyystavoitteita TKI-toimintaympäristön kehittämiseksi. TKI-toiminnan sekä tiede- ja innovaatiopolitiikan tulee transformatiivisen innovaatiopolitiikan lähtökohtien mukaisesti edistää kestävä kehitys niin ympäristöllisesti, sosiaalisesti kuin taloudellisesti.

YYO korostaa, että **T&K-rahoitussuunnitelmaluonnokseen tulee lisätä TKI-ympäristöissä myös kansalaisyhteiskuntaan kiinnittyvät ympäristöt**. T&K-rahoituksen kohdentumisessa tulee huomioida kansalaisyhteiskunnan merkittävä innovaatiopotentiali sekä sen liiketoiminta-, arvonlisäys- ja tuotantopotentiali.

Tässä yhteydessä erityisen tärkeää on verkostoituminen julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kesken. Myös tutkimusorganisaatiot ja yliopistot ovat sosiaalisen innovaatiotoiminnan kannalta tärkeä sektori.

YYO pitää kannatettava linjauksena tutkimus- ja innovaationeuvoston roolin vahvistamista tutkimus- ja innovaatiopolitiikan johtamisessa ja koordinoinnissa. YYO näkee tarpeellisena neuvoston rakenteiden ja toimintamuotojen uudistamisen sekä päätoimisen sihteeristön nimeämisen.

Lisäksi YYO pitää välttämättömänä TKI-tehtäviä hoitavien ministeriöiden viranhaltijoiden verkoston vahvistamista.

YYO painottaa, että myös näissä rakenteissa tulisi näkyä laaja-alaisen, transformatiivisen innovaatiopolitiikan lähtökohdat ja toimijat, mukaan lukien kansalaisyhteiskunta.

4. Osaaminen ja T&K-työvoiman saatavuus

Kommentit lukuun 4.2.

YYO katsoo, että tohtorien osuuden kasvattaminen TKI-henkilöstössä on perusteltua.

TKI-toiminta edellyttää monialaisia taitoja. Innovaatiotoiminta on uuden luomista, ja se pitää sisällään aina riskejä. Innovaatiotoimintaan tarvitaan rohkeutta uudistaa, käyttäytymiseen kuten yhteistyöhön ja kokeilemiseen liittyviä taitoja sekä saatujen tulosten ja havaintojen syntetisoinnin taitoja. Innovaatioprosesseissa korostuvat tiimityöskentelyyn, yhteistyöhön ja verkostoitumiseen liittyvät kyvykkyydet.

Innovaatioiden tuotteistamiseen ja kaupallistamiseen liittyvä osaaminen on osaltaan erilaista kuin tutkimus- ja kehittämisosaaminen. Sosiaalisten innovaatioiden aikaansaaminen, kaupallistaminen ja skaalaaminen edellyttävät esimerkiksi analysointi- ja muotoilutaitoja, erityisesti palvelumuotoilutaitoja ja asiakasymmärrystä. On tärkeää kehittää osaamista huomioiden myös innovaatioprosesseissa vaadittavat kyvykkyydet. Uudistuvassa innovaatiopolitiikassa korostuvat monialaisten ongelmien ratkaisukyvyt sekä kyvyt toimia monialaisissa verkostoissa.

5. TKI-yhteistyön vahvistaminen

Kommentit lukuun 4.3.

YYO pitää tärkeänä suunnitelmassa esitettyä TKI-yhteistyön vahvistamista. YYO katsoo, että yritysten, yliopistojen, tutkimuslaitosten ja ammattikorkeakoulujen lisäksi on tärkeää eksplisiittisesti nimetä muut TKI-toimintaa harjoittavat ja yhteistyöhön tarvittavat tahot, erityisesti kansalaisyhteiskunnan toimijat ja myös yhteiskunnalliset yritykset.

YYO esittää, että seuraavaan kappaleeseen lisätään konkreettisempia tavoitteita yhteistyön kehittämiseen liittyen:

”Innovaatiot syntyvät tyypillisesti rajapinnoissa ja yhteistyössä eri toimijoiden muodostamissa ekosysteemeissä. TKI-järjestelmää ja sen rahoitusta on kehitettävä siten, että mahdollistetaan niin tutkimuslähtöinen yhteiskehittäminen, liiketoimintalähtöinen yritysten TKI-toiminta, kuin sosiaalisten ja palveluinnovaatioiden kehittyminen yhteistyössä yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja muiden julkisten toimijoiden, kuten kaupunkien ja järjestöjen, kanssa”.

YYO esittää, että tekstiä muutetaan seuraavasti: sosiaalista innovaatiotoimintaa lisätään määrätietoisesti yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, tutkimuslaitosten, yritysten sekä yleishyödyllisten järjestöjen ja säätiöiden keskinäisessä yhteistyössä kohdentaen tähän TK- rahoitusta ja painottaen sosiaalisten innovaatioiden merkitystä teknologisten innovaatioiden rinnalla ja niihin kytkeytyen.

Yhteistyön vahvistaminen vaatii myös rakenteita. Strategiset missiolähtöiset ohjelmat voivat toimia tärkeänä alustana yhteistyön kehittämiseksi ja tiivistämiseksi, sekä koko tiede- ja innovaatiopolitiikan uudistumisen vauhdittamiselle.

6. T&K-toiminnan kansalliset painopisteet ja strategiset valinnat

Kommentit lukuun 4.4.

YYO esittää, että **muuttuvan tiede- ja innovaatiopolitiikan mahdollistamiseksi Suomessa käynnistetään kunnianhimoisia, toimialat läpileikkaavia, strategisia ja missiolähtöisiä TKI-ohjelmia.**

Näiden ohjelmien toteuttamisessa ovat mukana kaikki relevantit innovaatiopoliittiset toimijat, myös kansalaisyhteiskunta. Ohjelmissa huomioidaan sosiaaliset innovaatiot tasapainoisesti teknologisten innovaatioiden rinnalla.

7. T&K-rahoitus

Kommentit lukuun 4.5.

YYO huomauttaa, että rahoitusta koskeva taustoitus ja linjausesitys perustuu perinteiseen järjestelmälähtöiseen ajatteluun. Siinä eivät näy lainkaan esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan toimijat eivätkä missiolähtöiset yhteiskunnalliset yritykset. Business Finland ja Suomen Akatemia ovat suurimpia TKI-toiminnan rahoittajia.

Niiden rahoituskriteerien tulee huomioida sosiaaliset innovaatiot ja sosiaalisen innovaatiotoiminnan erityispiirteet. Sosiaalisella innovaatiotoiminnalla ei välttämättä tähdätä ainakaan välittömästi liiketoiminnan tai sen kannattavuuden kasvuun.

Sosiaalinen innovaatio voi olla välillisesti näitä edistämässä, esimerkiksi innovaation kehittäneen yhteisön vahvistuneen brändin, tunnettuuden yms. kautta. Tärkein motiivi on tärkeiksi koettujen yhteiskunnallisten ongelmien ratkaiseminen innovaatioiden keinoin.

YYO katsoo, että Business Finlandin ja ELY-keskusten rahoituskriteerejä tulee uudistaa niin, että ne mahdollistavat paremmin sosiaalisten innovaatioiden kehittämisen, kaupallistamisen ja skaalaamisen.

8. T&K-rahoituksen seuranta ja vaikuttavuuden arviointi

Kommentit lukuun 4.6.

YYO esittää, että **Suomeen luodaan yhtenäisen sosiaalisen innovaatiotoiminnan käsitteistö sekä tilastointi ja seuranta.**

9. Tutkimus- ja innovaatiomyönteinen toimintaympäristö

Kommentit lukuun 4.7.

TKI-toiminta on merkittävä talouskasvun lähde. Talouskasvu ei kuitenkaan itsessään ole kyennyt vastaamaan ympäristön ja ihmisten hyvinvoinnin ongelmiin. Tutkimus- ja innovaatiopolitiikkaa tarvitaan ratkaisemaan yhteiskunnallisia ja sosiaalisia haasteita, jotka vaikuttavat ihmisten, yritysten ja yhteisöjen elämään. Samalla ongelmat tarjoavat runsaasti liike- ja elinkeinotoiminnan mahdollisuuksia sekä mahdollisuuksia teknologiseen ja sosiaaliseen innovointiin.

YYO painottaa, että innovaatiojärjestelmään nojaava politiikka sulkee monia toimijoita pois. Kaikki relevantit resurssit ja innovaatiopotentiaali eivät tule hyödynnetyiksi. Innovaatiopotentiaalia on paljon käyttämättä Suomessa erityisesti kansalaisyhteiskunnan ja yhteisötalouden piirissä. Myös kunnat ovat osoittaneet voimansa innovoinnissa ja innovaatiotoiminnan alustoina.

Kilpailukykyisen ja innovaatioihin kannustavan toimintaympäristön kehittämiseen tarvitaan johdonmukainen ja saumaton politiikkatoimien ketju tutkimuksesta ja innovaatiotoiminnasta jatkuen yritysten kasvuun ja skaalautumiseen sekä markkinoiden kehittämiseen ja yritysten sekä yleishyödyllisten toimijoiden investointien rohkaisuun. YYO korostaa, että innovaatiotoiminnan edistämisen tulee olla ministeriö- ja hallintorajat ylittävää.

TKI-toiminnalla voidaan vastata moniin sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin haasteisiin. Näitä ovat erityisesti väestön ikärakenteen muutos, mielenterveyden haasteiden kasvu, pitkäaikaistyöttömyys ja syrjäytyminen, köyhyys, uusiokäyttö sekä maaseudun elinvoimaisuuden turvaaminen.

Yhteisötalouden TKI-potentiaali on Suomessa pitkälti tunnistamatta.

Yhteisötaloudessa yhteiskunnalliset tavoitteet asetetaan etusijalle. Yhteisötalouteen

kuuluvat yhteiskunnalliset yritykset, järjestöt ja osuuskunnat. Merkittävä osa sosiaalisista innovaatioista tehdään yhteisötalouden piirissä.

YYO korostaa, että monet TKI-järjestelmään liittyvät kapeikot kuitenkin estävät yhteisötalouden innovaatiopotentialin hyödyntämistä. Näitä ovat mm. rahoitukseen, yhteistyörakenteisiin ja innovaatioiden skaalaamiseen liittyvät esteet.

Nykyiset pääosin julkiset rahoitusinstrumentit ja näille yhteisöille suunnattujen skaalaamisrahoitusten puute käytännössä estävät tehokkaan innovaatiotoiminnan ja tähän pohjautuvan liiketoiminnan aktiivisen kehittämisen ja skaalaamisen.

YYO pitää tärkeänä, että **julkisissa rahoitusinstrumenteissa huomioidaan sosiaaliset innovaatiot ja niitä koskeva tutkimus- ja kehittämistoiminta ja että rahoitusinstrumentteja uudistetaan niin, että ne turvaavat sosiaalisten innovaatioiden tutkimusta, kehittämistä, kaupallistamista ja skaalaamista aiempaa paremmin**. Sosiaalisilla innovaatioilla tulee olla paikkansa myös tutkimusinfrastruktuureissa.

Kannanoton ovat laatineet:

Jarmo Hänninen, Osuustoimintakeskus Pellervo ry
Susanna Kallama, Yhteiskunnallisten yritysten liitto ARVO ry
Harri Kostilainen, Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy
Soile Kuitunen, Kuntoutussäätiö sr
Kimmo Kumlander, Silta-Valmennusyhdistys ry
Jukka Lindberg, Vates-säätiö sr